

МАРІО БЕНЕДЕТТІ

Маріо Бенедетті (нар. 1920 р.) — уругвайський письменник. Автор романів «Перепоchinoк» (1960) та «Дякую за вогонь» (1965), а також кількох оповідань.

ЗАКОРТІЛО ПОЖАРТУВАТИ

Спершу він не йняв цьому віри. Згодом упевнився, проте аж ніяк не сприймав цього всерйоз. Для досвідченого вуха шумок цей у телефонній трубці (іноді він був схожий на стукіт кісточок доміно, іншим разом нагадував глухе дзижчання) не викликав ніякого сумніву щодо його виникнення. Причини Армандо не знав, але незаперечним було те, що його телефонні розмови підслуховують. Ні, він не відчув себе ані важливою персоною, ані людиною, яку переслідують: просто йому здалося це безглуздя. Йому ніколи й на думку не спало б пов'язувати таке загадкове, страхаче слово, як шпигунство, із своєю маленькою, скромною країною — без нафти, олова, міді, котра тільки й має, що фрукти, якими з різних причин не цікавилися люди з далекої півночі, та ще вовну й м'ясо, що їх спеціалісти завжди вважали другорядними товарами.

Шпигунство тут, в Уругваї 1965 року? Ще чого! І все ж таки його телефонні розмови підслуховують. З цього варто пожартувати. Адже характер цих розмов не набагато конфіденціальніший, ніж зміст статей, написаних ним. Певна річ, у телефонних розмовах його стиль був трохи менш відточений, інколи він навіть міг дозволити собі кинути якесь неприємне слово. «Облиш ці жарти,— застеріг його Баррейро,— пам'ятай, що лягати у нас теж слід високим стилем».

Оскільки шпигунство, в усякому разі тут, здавалося йому безглуздим, Армандо затіяв веселу гру з вогнем. Коли дзвонив Баррейро,— а він тільки його втаємничив у цю справу,— вони навмисне кидали зловісні жарти на адресу Сполучених Штатів, президента чи ЦРУ.

— Не цокоти так швидко, бо стенограф за тобою не встигне,— мовив Баррейро.— Чи ти, може, хочеш, щоб його вигнали к бісовому батьку?

— Як? — здивовано запитував Армандо.— Хіба там стенограф, а не магнітофон?

— Звичайно вони користуються магнітофоном, але схоже на те, що він у них перегрівся і вийшов з ладу, й тепер його замінили стенографом. Або, може, іншим апаратом, який має ту перевагу, що не перегрівається.

— Ми могли б розповісти цьому бідоласі щось досить важливе і конфіденціальне, таке, що сприяло б підвищенню його по службі. Як ти гадаєш?

— Маєш на увазі повстання?

— Ні, це ще передчасно.

І так шоразу. Згодом, коли вони зустрічалися в кафе, то, досхочу поглузувавши з цього, заходжувалися обмірковувати сценарій на наступний день.

— А що, коли ми почнемо називати прізвища?

— Вигадані?

— Певна річ. Або ще краще: називатимемо прізвища наших політичних діячів. Припустімо, Педро буде в нас Родрігесом Ларретою, Анібаль — Агеррондо, Андрес — Техерою, а Хуан-Карлос — Бельтраном.

Та за кілька днів, після того як вони домовилися про цей код, під час цілком безневинної телефонної розмови раптом сталося зовсім непередбачене. Йому подзвонила наречена Маруха й довго розбалакувала на найрізноманітніші теми, дорікала, що він про неї забув і мало приділяє їй уваги. «Ти все менше цікавишся мною, вже давненько не водив мене в кіно. Твій брат ставиться до Селії набагато краще»,— не вгавала вона. На якусь мить він навіть забув про те, що всі його телефонні розмови підслуховуються.

— Сьогодні я також не можу. В мене запланована одна зустріч, розумієш?

— Політична? — поцікавилася Маруха.

Цієї ж миті в апараті щось захрипіло, відтак цей звук повторився ще двічі.

— Це ти там хрипиш? — спитала Маруха.

Армандо, мить поміркувавши, відповів:

— Так.

Відтоді, як його телефонні розмови стали підслухувати, це хрипіння він почув уперше.

— Ти мені так і не відповів: ця зустріч політична чи ні? — наплягала дівчина.

— Ні. Це прощання з парубоцьким життям.

— Уявляю собі, які дурниці ви там говоритимете,— буркнула вона й поклатла трубку.

Маруха мала рацію: його брат чудово ставився до Селії. Але ж Тіто був людиною зовсім іншої вдачі. Армандо завжди захоплювався його врівноваженістю, працездатністю, ввічливістю. Селія ж, навпаки, частенько кепкувала з Тіто й іноді жартома просила показати його дитячу фотографію. «Хочу впевнитися,— казала вона,— чи справді він носив краватку, ще будши немовлям».

Тіто не цікавився політикою. «Вона надто брудна»,— запевняв він. Армандо не заперечував цього, але все ж таки цікавився нею.

Армандо жартував з Баррейро з приводу підслуховування його телефонних розмов, але ніколи не розмовляв на цю тему з братом. У них уже давненько відбулася досить різка розмова на політичну тему, й Тіто завершив її такими словами: «Не розумію, як ти можеш приятелювати з цими людьми. Усвідом же, нарешті, що ці люди не мають і крихти совісті. Всі!» Тіто справді ставився до всіх політиків з однаковим презирством. Армандо це подобалося в братові, бо він відчував, що сам не здатний на таке. Треба бути дуже сильним, вважав він, щоб стримувати своє обурення, а Тіто це вдавалося цілком.

Потрійне хрипіння (довге, коротке, довге) озивалося в трубці ще разів чотири. Можливо, це якесь попередження? Сповнений сумнівів,

Армандо вирішив нікому про це не говорити. Не лише брату чи батькові, який, до речі, цілком заслуговував довір'я, але навіть Баррейро, своєму найкращому другуві.

— Давай припинемо ці телефонні жарти.

— А це чому?

— Просто мені вже набридло.

Баррейро й далі дотримувався думки, що це досить забавно, проте не наполягав.

Тієї ночі, коли Армандо затримали, не було ніяких заворушень — ні студентських, ні профспілкових. У місті панував спокій. Це була одна з небагатьох квітневих ночей без холоду й вітру, що нечасто трапляється у Монтевідео. Армандо крокував вулицею Сьюдадела, було вже по півночі, й коли він вийшов на Площу, до нього наблизилась двоє агентів і зажадали показати документи. Армандо вийняв із кишені посвідчення. Один із цих типів зауважив, що строк дійсності його посвідчення вже скінчився. Це була правда, й Армандо в думці дорікнув собі за неухважність, але сподівався, що якось обійдеться.

Не обійшлося. Цієї ж ночі його допитували двоє: один був втіленням люб'язності й привітності, другий — викликав до себе відразу своїм виглядом і брутальністю.

— Чому ви в телефонних розмовах так часто переходите межі дозволеного? — спитав перший, з докором дивлячись на нього, як дивляться на пустотливого малюка.

Другий же, навпаки, відразу поставив питання руба:

— Хто такий Бельтран?

— Прем'єр-міністр.

— Раджу тобі не клеїти дурня. Мене цікавить, хто та особа, яку ти і твій приятель називаєте Бельтраном.

Армандо мовчав. Зараз почнуть заганяти йому шпильки під нігті, або припикати спину вогником сигарети, або тицятимуть електричний щуп під пахви. Тоді вже буде не до жартів. Та Армандо здолав свій страх, у нього вистачило сили й почуття гумору переконати себе, що його невеличка країна, мабуть, перетворилася вже на велику державу. І, певна річ, у нього виникли сумніви щодо того, чи вдасться йому самого себе захистити.

— Це був тільки жарт.

— Он як! — вигукнув брутальний тип. — Зараз ти в мене посерйознішаєш. — І щосили вдарив його в обличчя.

Армандо відчув, як щось хряснуло, й очі його зразу ж налилися слізьми. Від другого удару у вухо голова його різко хитнулася праворуч.

— Але ж нічого не було, — ледь чутно вимовив він. — Ми придумали цю витівку з іменами так, щоб пожартувати з вас.

Кров жушила йому на сорочку. Він торкнувся рукою носа й відчув гострий біль.

— Отже, ви з нас жартували?

Агент знову вдарив його навідліг, але набагато сильніше, ніж перше. Нижня губа відразу ж розпухла.

— Ач який красень!

Наступний удар був коліном у живіт.

— А чи знаєш ти, що таке електричний щуп?

Від самої згадки про це знаряддя катування Армандо відчув біль у паху. «Треба якось спровокувати його на те, щоб він бив мене далі,—

міркував Армандо,— тоді, може, забуде про шуп». Він не спроможний був вимовити довгу фразу й тому, зібравши всі сили, сказав лише одне слово: «Наволоч».

Той сприйняв цю образу так, наче йому плюнули в обличчя, але відразу ж отямився й, вишкірившись, сказав:

— Не сподівайся, що тобі пощастить відвернути мою увагу на інше. Я не з такими шмаркачами давав собі раду. Тобі не вдасться збити мене з пантелику.

— Облиш його,— сказав люб'язний агент.— Схоже, що він каже правду.

Армандо зміг, нарешті, перевести подих. Але відразу ж упав непритомний.

Маруха до певної міри була навіть рада, що так сталося: тепер вона ціліснікі дні могла милуватися Армандо. Вона доглядала його, голубила, ділилася з ним своїми планами на майбутнє. Армандо, відверто кажучи, це було приємно. Він навіть був вирішив, що незабаром одружиться з дівчиною, але потім передумав. «Після тієї ночі я, здається, втратив здоровий глузд».

Нараз ласкава рука Марухи перестала його пестити. Армандо розплющив очі й побачив батька, матір, Баррейро, Тіто, Селію.

— Як це ти зміг витримати й не зізнатися в усіх смертних гріхах?— запитав Баррейро.

— Я не знаю, що було б зі мною, якби вони застосували електрошуп.

Мати плакала; вона тільки те й робила, що плакала вже третій день.

— В редакції газети мені сказали, що Асоціація журналістів опублікує заяву протесту,— озвався батько.

— Заяву протесту,— гнівно мовив Баррейро.— Від цього Армандо нітрохи не буде легше.

Селія стиснула його руку вище ліктя, а Маруха поцілувала в чоло. Армандо почував себе потерпілим, але водночас йому здавалося, що він досяг вершини слави.

За спиною в Баррейро стояв Тіто, мовчазніший, ніж звичайно.

— А ти чого мовчиш? Чому нічого не кажеш? — накинулася на нього Маруха.

Тіто посміхнувся.

— Я завжди казав Армандіто, що політика — то брудна справа,— тихо відповів він і хихикнув, тричі підряд. Сміх цей дуже схожий був на хрипіння в телефонній трубі — довгий звук, короткий, знову довгий.

*З іспанської переклав
Вадим ХАЗІН*